

CONSECINȚELE SOCIO-ECONOMICE PRIVIND EXPORTUL MASIV AL FORȚEI DE MUNCĂ

*Larisa PANTEA,
doctorandă*

Workforce migration has a major impact both on the economy of the country of origin and the economy of the country of destination. The massive export of labour force has economic, financial, social, demographic and political effects. The socio-economical consequences are both positive and negative, their size depending on the premises existing in the society of the country of origin.

Tranziția de la sistemul economiei de comandă la economia de piață a impus serioase transformări la nivelul întregii societăți, influențând în mod crucial viața socio-economică a țării. Închiderea multor unități economice de producție, disponibilizarea în masă a lucrătorilor au ridicat în fața autorităților o serie de probleme, care pînă în ziua de azi nu au fost soluționate definitiv. Căutînd căi pentru a se asigura cu un nivel de venituri minim, o bună parte de populație s-a orientat spre lucru ilegal peste hotare. Suferind anumite transformări această modalitate de cîștig a devenit atît principala sursă de venituri pentru anumite pături ale populației, cît și o susținere financiară pentru economia țării. Remitențele trimise de peste hotare au impulsionat consumul menajelor, ducînd la creșterea substanțială a PIB-ului.

Globalizarea a indus și impus noi mișcări în spațiul internațional, iar printre cele mai importante se numără mișcarea relativ liberă a oamenilor, bunurilor și capitalului. Efectele economice ale comerțului internațional și ale fluxurilor de capital au fost măsurate, analizate și pot fi bine precizate în timp ce efectul net al migrației a fost mult mai puțin studiat și înțeles.

„Emigrația din Republica Moldova a devenit un proces social relevant, care necesită multe eforturi interne și externe din partea statului pentru găsirea unor căi adecvate de soluționare a problemelor pe care le generează. În calitate de proces social, migrația manifestă un caracter contradictoriu și înglobează atît aspecte de ordin pozitiv, cît și cele de ordin negativ.” [1, p. 49-50]

Se apreciază că numărul emigranților din Republica Moldova la lucru în străinătate în anul 2011 a constituit 316,9 mii persoane. Aproximativ 70% din numărul total de migranți, adică 224 mii persoane, provin din mediul rural. Bărbați în rîndul migranților la lucru constituie 204,4 mii persoane, femeii reprezintă 112,5 mii persoane.

Printre principalele cauze ale plecării cetățenilor la muncă în străinătate poate fi menționată, în primul rînd, lipsa de oportunități de angajare în cîmpul muncii și la locuri bine remunerate, căci oferta posturilor de muncă în anumite domenii este refuzată de cetățeni din cauza salariilor mici, fiind preferată opțiunea plecării peste hotare, unde pot fi obținute venituri mult mai mari.

În baza cercetărilor realizate de Biroul Național de Statistică în anul 2008 au fost evidențiate următoarele cifre privitor la migrația cetățenilor moldoveni peste hotare. [8]

Majoritatea migranților (83,2%) au transmis bani familiei. Modalitățile mai frecvent utilizate de transmitere a banilor sunt sistemele de transfer rapid (45,2%) și transferurile bancare (18,4%). Persoanele care preferau să-și aducă singuri banii constituiau 18,2 %, prin intermediul curierilor - 10,7% și prin rude sau prieteni - 7,4%. Trei sferturi din migranți au trimis în medie pe lună pînă la 500 dolari SUA, fiecare a cincea persoană a trimis între 500-800 dolari SUA, 5,4 % - între 800-1000 dolari SUA, circa 2% - mai mult de 1000 dolari SUA.

Banii câștigați peste hotare și trimiși acasă de către migranți sunt utilizați în primul rând pentru satisfacerea necesităților zilnice (hrană, îmbrăcăminte, servicii comunale, etc.) (46,2%). A doua utilizare importantă a remitențelor este repararea/procurarea locuinței (20,9%), a treia - achitarea datoriilor (9,8%). [8]

O analiză mai profundă a numărului persoanelor implicate în procesul migraționist, din perspectiva a trei indicatori - migranți plecați pentru prima dată, reveniți pentru o perioadă și reveniți definitiv - se pare că avem o tendință de descreștere a contingentului migrant. Astfel, dacă în anul 2004 din țară au plecat pentru prima dată cca. 60 mii persoane, în 2005 acest număr a constituit doar 52.5 mii. [10]

Un rol important în înțelegerea situației și perspectivelor migrației forței de muncă îl au planurile de viitor ale migranților. Fiecare al cincilea respondent care lucrează peste hotare în țările UE nu intenționează să se întoarcă acasă, ci își construiește, realizează, sau deja și-a realizat aspirația de a rămâne permanent în țara-gazdă. În cazul migranților care lucrează în Federația Rusă, acești indicatori sunt de două ori mai mici. [9] Faptul că migranții încurajează membrii familiilor sale de a urma calea plecării la lucru în străinătate, reprezintă o dovadă că peste o perioadă de timp piața muncii din Republica Moldova se va confrunta cu un deficit impunător de forță de muncă. Corelată cu procesul de îmbătrânire a populației și reducerea demografică, migrația va afecta profund oferta de forță de muncă.

„Pentru țara de origine, indiferent de forma de migrare externă, exportul de capital uman, de forță de muncă în care s-au făcut investiții importante, reprezintă o pierdere de valoare adăugată care s-ar fi putut realiza în țară, sursă pentru creșterea economică durabilă. Migrația extrem de rapidă a specialiștilor cu înaltă calificare este cel mai notabil fenomen în cadrul migrației forței de muncă din Republica Moldova. Acest element al migrației forței de muncă, cunoscut sub denumirea „brain drain” duce inevitabil la pierderea capitalului intelectual.” [3, p.58-59] Ca urmare a migrației excesive a forței de muncă, apare deficitul de specialiști atât cu studii superioare, cât și cu studii medii de specialitate. Are loc întinerirea contingentului de migranți, interesul pentru educație și integrare pe piața muncii locală scade semnificativ la copiii părinții cărora sunt plecați la muncă în străinătate.

“Calitatea exportului de capital poate fi evidențiată prin distribuția emigranților pe niveluri de educație și formare profesională. Mai mult de jumătate din emigranții moldoveni sunt specialiști calificați. Cea mai mare pondere (39%) din totalul emigranților o dețin persoanele cu studii medii de specialitate. Absolvenții instituțiilor de învățământ superior constituie 12%, iar cei cu studii superioare incomplete – 4%.

După cum arată un studiu recent al OECD, printre numărul de migranți peste hotare, diaspora de moldoveni are nivelul cel mai înalt de studii și cele mai înalte capacități profesionale în raport cu alte țări ale Europei de Est și CSI – 37%, fiind clasificați ca fiind de o “calificare extrem de înaltă”. [3, p.58-59]

Țările investesc resurse considerabile în instruirea specialiștilor de calificare înaltă, iar atunci când aceștia emigrează, resursele investite în pregătirea lor se pierd iremediabil. “Exodul de creieri” generează dezechilibre serioase în cadrul economiei țării, periclitând creșterea economică și dezvoltarea durabilă a statului. Exodul forței de muncă calificate reduce la zero toate eforturile de pregătire profesională a specialiștilor întreprinse anterior și pune sub semnul întrebării reproducerea forței de muncă din punct de vedere al calității.

Un alt aspect negativ privind migrația la lucru peste hotare este afectarea sistemului de pensii în Republica Moldova. O soluție ar fi fost „prevederea ca moldovenii plecați în străinătate cu contract de muncă să fie obligați de a contribui la sistemul de pensie în țările în care lucrează urmînd ca drepturile să fie transferate ulterior. Aceasta, în cazul în care Republica Moldova are, sau va avea, acorduri

respective cu țările respective. Astfel, migrații moldoveni ar putea să contribuie din străinătate direct la sistemul de pensii autohton, deoarece siguranța acestora poate fi amenințată pe viitor când o parte din emigranți vor reveni la baștină.” [2, p.79] „Încercarea de a impozita remitențele angajaților de peste hotare poate cauza utilizarea de către aceștia a altor canale în afara sistemului bancar și pot descuraja populația să utilizeze băncile pentru depunerea economiilor sale în valută.” [4, p.86]

Fluxurile de remitențe sunt în continuare dominate de plățile provenind de la migrații aflați în străinătate de mai mulți ani, care, de multe ori, datorită situației lor stabile în țara de destinație, își pot găsi mai ușor surse alternative de venituri atunci când își pierd serviciul. În plus, femeile migrante care practică profesii ale îngrijirii vor fi probabil mai puțin afectate de declinul economic decât lucrătorii bărbați din construcții. [9]

Conform datelor Biroului Național de Statistică remitențele au constituit în 2012 circa 15% din veniturile disponibile medii lunare pe o persoană. Cea mai mare pondere a remitențelor în sursele de venituri disponibile a fost înregistrată în regiunea de sud a țării (21,8%), iar cea mai scăzută – în Chișinău (7,8%). Volumul remitențelor în anul 2011 a ajuns la cifra de 1,5 milioane de dolari, Moldova devenind una din țările lideri pe plan mondial după ponderea remitențelor în PIB.

“O astfel de absorbție a banilor din străinătate a dus, pe de o parte, la susținerea ritmului de creștere economică, iar pe de alta- la acumularea unor dezechilibre majore în sistemul economic al Republicii Moldova. Printre acestea, în special – creșterea deficitului comercial și sporirea presiunilor inflaționiste din cauza consumului.” [4,p.83]

Un alt aspect important ce trebuie menționat privind remitențele persoanelor aflate peste hotare este destinația acestor sume de bani. După datele prezentate rezultă că sumele de bani sînt canalizate spre procurare de bunuri de consum final, pentru satisfacerea necesităților zilnice, pentru procurarea bunurilor de folosință durabilă, procurarea locuințelor și economii. Deși conform metodologiei de calcul a PIB-ului procurarea locuințelor de către menaje se consideră investiție, canalizarea banilor în dezvoltarea unor afaceri în industrie sau agricultură este infimă. Prin urmare acești bani sînt utilizați spre acoperirea necesităților curente ale populației, și nu pentru o dezvoltare durabilă a economiei țării. Acest moment este de natură negativă deoarece dependența de lucrul peste hotare și de remitențe nu se reduce, ci din contra crește. În condițiile în care ponderea bunurilor de import în consumul populației este înalt (încălțăminte, îmbrăcăminte, produse electrocasnice), putem face concluzia că banii trimiși din străinătate nu contribuie la ridicarea producției naționale. „Transferurile ridică bunăstarea, dar ele nu au implicații de lungă durată pentru economie în ansamblu. În sectorul rural al țării se observă îmbunătățirea standardelor de viață în cadrul unor gospodării dependente de emigranți. Însă nu există progres în dezvoltarea infrastructurii sociale din aceste comunități.

În Republica Moldova cererea de consum, finanțată de transferuri, a stimulat deschiderea de noi locuri de muncă, ceea ce a mărit cererea de muncă. Acest lucru este pozitiv pentru economie și, în special, , pentru piața muncii. Îndă, concomitent, au sporit imporurile , locuințele sunt procurate de pe piața secundară și nu sunt construite, sau dacă studiile superioare acumulate de copiii emigranților nu sunt căutate pe piața internă a muncii și absolvenții sunt nevoiți să emigreze, atunci bunăstarea la nivel de economie nu se schimbă.” [2,p. 79] Pe lângă aceasta, deși volumul veniturilor din remitențe este semnificativ, remitențele sunt recepționate sub formă de sume mici, dispersate, ceea ce face mai dificilă utilizarea lor cu scopul deschiderii unor afaceri.

Astfel, apare nevoia dezvoltării unor mecanisme eficiente de canalizare a remitențelor spre sectorul producției, sector care ar contribui la redresarea situației economice și în același timp ar oferi noi locuri de muncă pentru populație. În această

ordine de idei trebuie menționat Programul PARE 1+1, acesta fiind destinat lucrătorilor migrați sau rudelor de gradul întâi ai acestora care doresc să investească în lansarea sau/și dezvoltarea unei afaceri proprii.

Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) este responsabilă de implementarea Programului - pilot de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+1” pentru anii 2010-2012. Programul va activa în baza regulii 1+1, astfel fiecare leu investit din remitențe va fi suplinit cu un leu în formă de grant pentru lansarea unei întreprinderi noi sau dezvoltarea unei întreprinderi existente, în special din zona rurală. Programul constă din patru componente: Informare și comunicare; Instruire și Consultanță; Co-finanțarea afacerilor; Monitorizare și Evaluare. [7] [10]

În acest context este justificată intensificarea eforturilor în ceea ce privește crearea de noi locuri de muncă în țară. Promovarea și susținerea antreprenoriatului mic și mijlociu, ca sursă a autoangajării implică dezvoltarea unui sistem educațional de pregătire a antreprenorilor, ajustat la nevoile economiei de piață. În acest sens, putem menționa Fundația Pro WOMEN, Centrul de Instruire și Consultanță în Afaceri al ASEM (MACIP), Programul Gestiunea Eficientă a Afacerii (GEA) organizat de ODIMM etc.

Desigur că, pe lângă implicațiile economice, migrația populației la lucru în străinătate atrage și consecințe de ordin social. Migrația ilegală, traficul de ființe umane, traumatismul și accidente la locul de muncă, lăsarea copiilor în grija rudelor sau chiar persoanelor străine, imposibilitatea reîntoarcerii în țară cauzată de lipsa de bani, necunoașterea drepturilor, discriminarea în remunerare sînt problemele principale majore pe care le-au avut de înfruntat majoritatea migranților moldoveni. În acest context autoritățile publice împreună cu organizațiile non- guvernamentale au elaborat un șir de măsuri menite să prevină potențialii migranți despre riscurile existente și să – i convingă să se dezică de ideea muncii la negru peste hotare.

Implicarea societății civile în politicile migraționiste se axează preponderent pe două domenii esențiale: informarea populației și sesizarea instituțiilor guvernamentale privind anumite probleme, oferirea unor recomandări în vederea diminuării, soluționării problemelor care au tangențe cu migrația populației. Un alt aspect pe care îl ridică migrația forței de muncă din Republica Moldova este reglementarea cadrului juridic privind procesele migraționale. Acest cadru legislativ cuprinde peste 20 de acte normative internaționale în sfera apărării drepturilor omului, migranților de muncă și refugiaților. Se desfășoară colaborarea instituțiilor statale cu agențiile internaționale și europene cu atribuții în domeniul migrației (Organizația Internațională pentru Migrație, Organizația Internațională a Muncii, Consiliul Europei, OSCE, Înaltul Comisariat al ONU pentru refugiați etc.).

În programele, strategiile de informare ale populației, este vorba de o colaborare dintre societatea civilă și organisme internaționale. Ample campanii de informare s-au realizat în domeniul riscurilor migrației ilegale, traficului de ființe umane, dar și alte domenii cum ar fi: protecția împotriva bolilor sexual transmisibile în contextul migrației, utilizarea eficientă a remitențelor, copiii lăsați fără îngrijire părintească etc. Un șir de organizații locale și internaționale și-au adus aportul prin informarea populației despre pericolul traficului de ființe umane prin intermediul organizării de seminare informative, dezbateri printre elevi și studenți, serviciile „liniei fierbinți”, elaborarea diferitor materiale informaționale, identificarea victimelor traficului și a traficantilor, asistență în reabilitarea socială și psihologică a victimelor. [10]

Concluzii

Fenomenul migrației are implicații sociale, economice și demografice la nivel național și internațional. Migrația aduce cu sine declinul demografic, determinat de o

pierdere a capitalului uman și consecințe pe termen lung asupra structurii societății pe vârste. La nivel internațional, migrația forței de muncă abordează cazuri de trafic de ființe umane și exploatare fizică și sclavie. La nivel economic aceasta induce dependență de oferta de locuri de muncă în străinătate, dependența de remitențe, creînd pe viitor un deficit semnificativ de forță de muncă. În această ordine de idei se impune în continuare promovarea unui sistem de măsuri menite să reducă migrația forței de muncă, să susțină crearea noilor locuri de muncă în țară, să contribuie la repatrierea migranților etc.

Astfel, beneficiile de pe urma migrației cuprind:

- asigurarea materială a familiilor migranților, prin remitențele, care cresc veniturile populației, sporind consumul,
- posibilitatea de implicare într-un alt mod de viață social-economică, cunoașterea altor culturi,
- posibilitatea și manifestarea inițiativei antreprenoriale la revenire în țară,
- reducerea ratei șomajului,
- creșterea PIB-ului, ca urmare a creșterii venitului personal disponibil și stimularea consumului menajelor.

În același timp, migrația ridică și serioase probleme:

- deficit de forță de muncă pe plan local,
- emigrare în condiții ilegale, inclusiv cu riscul pentru individ, care poate nimeri în traficul de ființe umane, copii minori rămași fără supraveghere, emigrantul nu întotdeauna se poate întoarce acasă la momentul cînd are nevoie,
- pierderea capacităților și abilităților profesionale, dacă individul lucrează la muncă necalificată,
- creșterea raportului de dependență după vîrstă, numărul de persoane în afara vârstei de muncă care revin la o persoană aptă de a munci este mai mare,
- remitențele creează dependență economică, PIB-ul crește ca urmare a amplificării consumului și nu a investițiilor productive,
- aprecierea valutei naționale ca urmare a intrării masive a valutei străine, de aici generîndu-se reducerea exporturilor,
- sunt atrași alți membri ai familiei emigrantului, se pierde motivația de a lucra în țara natală,
- apare fenomenul de „exod al creierilor”, se pierd investițiile făcute în educația și pregătirea profesională a persoanelor, se stopează multiplicarea cunoștințelor.

Măsurarea efectelor migrației forței de muncă este posibilă doar într-o anumită măsură, de vreme ce nu există date concrete și complete despre numărul real al emigranților la muncă. Cifra reală a persoanelor plecate la lucru peste hotare se estimează a fi mult mai mare decît datele oficiale. Migrația afectează societatea în ansamblul ei, devenind un element important cu impact asupra bunăstării statului.

Referințe bibliografice

1. Ciocanu M., „Migrația – proces social contradictoriu”. „Republica Moldova: provocările migrației”. Editura Știința. Chișinău, 2010, p.49-50.
2. Ciumac S., Isac E., „Impactul emigrației asupra pieței muncii în Republica Moldova”. „Republica Moldova: provocările migrației”. Editura Știința. Chișinău, 2010, p.79.
3. Danii T., Plugaru L., „Migrația externă – o formă de export de capital uman”. „Republica Moldova: provocările migrației”. Editura Știința. Chișinău, 2010, p.58-59.
4. Soltan A., „Incidența remitențelor asupra situației economice a Republicii Moldova”. „Republica Moldova: provocările migrației”. Editura Știința. Chișinău, 2010, p.86.
5. <http://www.migratie.md/news/1606/>
6. <http://www.odimm.md/ro/pare/default.htm>

7. <http://www.statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/03%20MUN/MUN07/MUN07.asp>
8. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/migratia/Migratia_FM.pdf. Migrația forței de muncă. Biroul Național de Statistică.
9. http://www.undp.md/publications/economic_crisis/Migrants_Article_Rom.pdf. Nick Maddock N. , Ramguttee L. “Diminuarea remitențelor și revenirea migranților: tendințe și soluții” .
10. http://www.viitorul.org/public/1675/ro/Migratia_rom_final.pdf . Tendințe și politici migraționiste în regiunea Mării Negre: cazurile R. Moldova, României și Ucrainei, Chișinău, 2008.